

Rhoides az újjörög nyelvkérdésről.

E. Δ. Ροῖδης. Τὰ εἰθολα. Γλωσσική μελέτη. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκδόσις Ἑστίας 1893.
404 lap, ára 4 drachma.

Rhoides nyelvtanulmánya igen élénk és hathatós kifejezést ad annak a mai görögöknél mindinkább előtérbe lépő törekvésnek, hogy irodalmi nyelvüket közelebb hozzák a beszélt köznyelvhez, és ezzel idővel egybeolvasszák, véget vetvén ily módon a jelenleg fennálló diglossiának. Szerző nagy olvasottsággal és széles nyelvtudományi alapon fog hozzá a kérdés tanulmányozásához. Könyve, jóllehet annak minden állításával egyet nem érthetünk, kiválónak mondható. Aláírjuk e beható nyelvtanulmánynak főeredményét, mely szerint a diglossia kérdése úgy nem oldható meg, hogy a mostani irodalmi nyelv, a καθαρεύουσα, egyszerűen mellőztessék, és helyette a köznyelv, a δημίονης, használtassék az irodalomban, hanem csak oly módon, hogy alapként megtartatván a καθαρεύουσα, annak ma már használatlan s így idegenszerű alakjai a köznyelv elemeivel helyettesíttessenek.

A könyv bevezetésből, hét fejezetből és zárszóból áll. A bevezetés bővebben kifejti, mily nagy kárakra van a mai görögöknek az, hogy nincsen más művelt európai nemzetek példájára az általánosan beszélt köznyelvvél azonos irodalmi nyelvük, melynek megteremtését csakis a καθαρισμός της καθαρεύουσας, azaz, a ma már szokatlan antik elemeknek a καθαρεύουσα-ból való kiküszöbölése és azoknak a köznyelv elemeivel való helyettesítése által tartja lehetségesnek. Egész tanulmányának főtörekvése oda irányúl, hogy kimutassa azon, a mai görögöknél általánosan elterjedt nyelvi fölfogás helytelenségét (γλωσσικαὶ ἀλάναι,) hogy az attikai nyelv a mai görög nyelvet tökéletesség tekintetében messze túlszárnyalja, s a mely helytelen fölfogás következtében a görögök irodalmi nyelvükben az attikai formákhoz mint valami bálványokhoz (εἰθολα) ragaszkodnak. Az első fejezetben ismerteti az újabb nyelvtudomány eredményeit Bopp óta, és a különböző nézetek felsorolása után arra az eredményre jut, hogy a nyelvészet a természettudományok közé tartozik, ha t. i. nem számítjuk hozzá, mint — Sayce teszi — a szavak jelentésbeli fejlődésének tanát, a semasiológiát, mely előbbi a történeti tudományok körébe tartozik. A második fejezetben nagy olvasottsággal mutatja ki, hogy minden indo-európai nyelv ugyanazokon a változásokon ment keresztül, mint a mai görög, t. i. synthetikusból analitikussá lett, és hogy ez egyszerűen nyelvfeljődés, de nem nyelvromlás. Megjegyezzük, hogy a következő fejezetben (99 l.), kiemeli, hogy a mai görög néplyelv nem áll olyan távol a régitől, mint az olasz a latintól; de nem helyeselhetjük, hogy a görög nyelv fejlődése lassúbb menetének okát nem ezen nyelv nagyobb conserváló erejében, hanem a görög szellem évszázadokon át való tespedésében keresi. A harmadik fejezetben részletesen kifejti, hogy a régi alakoknak elenyészése semmi

kárt se okozott, sőt hogy az új alakok több tekintetben előnnyel bírnak a régiekkel szemben. A 87-ik lapon megjegyzi, hogy a *καθαρεύουσα* alkalmas politikai, de nem aesthetikai fejtegetésekre. Ez a megjegyzés mindenestre helytelen, mert hogy szerző szerint a napilapok politikai fejtegetései nyelvileg beválók, de az aesthetikai czikkek halványak, élettelenek, annak oka nem a *καθαρεύουσα*-ban, hanem magukban a görögökben rejlik, kiknél a politika sokkal nagyobb szerepet játszik, hogyszem idejük volna valamivel többet aesthetizálni, s így természetes, hogy az aesthetikai kifejezések se lehetnek oly tökéletesek és nem hathatnak az olvasóra annyira közvetlenül, mint a politikaiak. Másrészt szerzőnél mint görög embernél annak a beismerése, hogy a mai görög nyelv nemcsak alakilag, de hangtanilag is változott, csak elismerést érdemel, mert a mai görögöknél általános az a részint túlzott hazafiságból, részint tudatlanságból származó meggyőződés, hogy a mai görög nyelv nemcsak alakilag, de hangtanilag és úgyszólván teljesen azonos a régivel. Az orthographia megváltoztatását szerző nem tartja szükségesnek, egyrészt mivel a görögben a kiejtés és írás között való különbség nem oly nagy, mint a francziában és angolban, másrészt mivel annak megváltoztatása, mint a francziák és angolok hasonló törekvései mutatják, leküzdhetetlen akadályokba ütközik.

A negyedik fejezetben Görögország különböző helyeiről való népdalok egybeállításával bizonyítja egy köznyelv létezését, de ismét helytelenül cselekszik, a mikor tagadja a dialectusok létezését, a mit azzal akar bebizonyítani, hogy mindeddig nem sikerült a mai görög nyelvnek dialectusokra való végérvényes beosztása. Mi azt hisszük, hogy ez utóbbit már megtette Chatzidakis; de ha szerző nem is fogadja el Chatzidakis beosztását végérvényesnek, érvelését úgy se tartjuk helyesnek, mert miután a mai görög nyelv dialectusaival csak a legújabb idők óta foglalkoznak tudományosan, ezek végérvényes beosztásának hiánya csakis annak tulajdonítható hogy nem lévén még eddig a dialectusok mind tudományosan feldolgozva, azoknak végleges beosztása se volt adható, de a végérvényes beosztás hiányaiból épen nem következethető az, hogy dialectusok egyáltalában véve nem léteznek. Viszont igaza van szerzőnek abban, hogy szerinte „úgynevezett“ görög dialectusok inkább csak a hangtanra, mint az alaktanra nézve különböznek egymástól, tehát nem annyira, m. pl. a német dialectusok.

Az ötödik fejezetben részletesen kifejti, hogy *δημώδης* a szavakat és kifejezéseket illetőleg minden tekintetben gazdagabb mint a *καθαρεύουσα*, kivéve a tudományokra vonatkozókat; és hogy idegen szó igen kevés van a mai görögben.

A hatodik fejezet sorjában idézi azoknak a külföldi nyelvészeknek nyilatkozatait, kik a *καθαρεύουσα*-t, illetőleg annak a *δημώδης*-től való elzárkózását elítélik.

A hetedik fejezetben élesen megtámadja a mai atticistákat és

külömbséget tesz ezek és a régebbiek, a Koraes korabeliek között. Ez utóbbiak t. i. oda törekedtek, hogy úgy beszéljenek, mint a hogy írnak, míg az előbbiek véglegesíteni és szentesíteni akarják a diglossiát, holott a mai nemzedéknek arra kellene törekednie, hogy miután a régi atticisták törekvése hiú ábrándnak bizonyult, úgy írjon, a mint beszél. A mai atticisták fő bűnéül rója fel a — μ igéknek, a medialis aoristosnak és a perfectumi kettőzésnek használatát

A zárszóban előadja szerző, hogy mi törénhetik nézete szerint a nyelvkérdés megoldása érdekében, és itt újból hangsúlyozza azt, a mit már az előszóban mondott volt, hogy t. i. a kérdés megoldása csakis a $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\iota\sigma\mu\delta\varsigma$ τῆς $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\epsilon\upsilon\sigma\eta\varsigma$ -tól, az az, a kihalt antik elemeknek élő elemek által való helyettesítésétől várható, és hogy ez is csak lassan, hosszú idő után és minél több író közreműködése által történhetik meg. Bizonyos változtatásoknak azonban szerző szerint azonnal meg kell történniök, mert megtörténhetnek, hogy t. i. a következő alakok kiküszöböltessenek (390—391 ll.): az act. perf. participiuma, a medialis aoristos, a második aoristos, a — μ igék, az — ω igék, a perfectumi kettőzés, a kettős, attikai és rendhagyó augmentum, a dativus, és a harmadik, declinatiókhöz tartozók többes száma. Annak a lehetetlenségét tehát, hogy mint némelyek jelenleg megkísértik, és a mint különösen Psychares τὸ $\tau\alpha\zeta\iota\delta\iota$ $\mu\omega\upsilon$ című könyvében megkísértette, a $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\epsilon\upsilon\sigma\iota\alpha$ helyett az irodalmi nyelvvé semmiképen ki nem képzett, kuszált $\delta\eta\mu\omega\delta\eta\gamma\iota\varsigma$ nyelvén írjanak, maga szerző is beismeri, ki Psychares könyvéről azt mondja (388 l.), hogy annak nyelve sokkal inkább tekinthető prózáköltemények gyűjteményének, semmint szokásos próza nyelvezetnek, és hogy a τὸ $\tau\alpha\zeta\iota\delta\iota$ $\mu\omega\upsilon$ egy olyan művészi alkotás, mely csak azt bizonyítja, hogy beszélt köznyelvnek irodalmi nyelvvé való fejlesztése nem lehetetlen, de nem azt, hogy az említett célból való azonnali és általános használata lehetséges. De hogy is volna az lehetséges, a mikor maga Psychares is beismeri (előszó β'), hogy nem írt le egy grammatikai alakat, egy szót vagy szótagot, mielőtt azt jól meg nem gondolta volna! A $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\epsilon\upsilon\sigma\iota\alpha$ fő ellenesének ez a nyilatkozata már egymagába véve is fennhangon hirdeti a $\delta\eta\mu\omega\delta\eta\gamma\iota\varsigma$ -nek mint irodalmi nyelvnél lehetetlenségét és a $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\epsilon\upsilon\sigma\iota\alpha$ -nak elkerülhetetlen szükségességét, és fényes igazságot szolgáltat Koraes törekvéseinek, kinek emlékét különben az Εἰδωλ szerzője is tiszteli, és vele a nyelvkérdés megoldására nézve egyetért. Tehát jelenleg a hiba csakis a mai — különben már csekély számú és mindinkább kevesbedő — atticisták részén van, kik az irodalmi nyelvet fejlődésének Koraes által kijelölt útjában megakadályozni törekvesznek, de a kiknek működését idővel egészen meg fogja hiúsítani a Koraes szellemében mindinkább felülkerekedő és Rhoides derék könyve által nem csekély mértékben megerősített, ellenkező áramlat.

Hogy Rhoides munkája nem a $\delta\eta\mu\omega\delta\eta\gamma\iota\varsigma$ hanem a $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\epsilon\upsilon\sigma\iota\alpha$ nyelvén van megírva, azt a mondottak után talán fölösleges lesz említenünk.

Pecz Vilmos.